

FORSKARRÅDETS
TRENDRAPPORT 2014

SVENSKA
STADSKÄRNOR

KAN HELA SVERIGE LEVA?

FÖRORD

Urbaniseringen är en av vår tids tydligaste trender. Det innebär stora utmaningar för såväl snabbväxande städer som städer där befolkningsunderlaget blir allt svagare. Det innebär också konsekvenser för hur vi lever, förflyttar oss och interagerar med varandra i stadsmiljön. Hur det ska gå för Sveriges mindre städer och orter är en fråga som dyker upp i allt fler sammanhang.

Till Svenska Stadskärnors årskonferens 2014 har jag i egenskap av ordförande för Svenska Stadskärnors forskarråd bett denna grupp av framstående forskare att bidra till en trendspaning på temat Svensk urbanisering. Den är tänkt att ge oss en bild av vilka utmaningar våra svenska städer och orter står inför och hur man kan verka för att vara en så framgångsrik stad som möjligt efter dagens förutsättningar.

UPPLÄGGET ÄR EN ENKÄT DÄR DE HAR FÅTT BESVARA FÖLJANDE SEX FRÅGOR:

- 1. Kan hela Sverige leva? Om en omstrukturering ska ske, hur kan den då se ut?*
- 2. Vissa små orter klarar sig betydligt bättre än andra. Vilka egenskaper är avgörande för hur väl en mindre ort står sig idag?*
- 3. Idag består Sverige av 290 kommuner. Hur många kommuner tror du att Sverige kommer att bestå av år 2030?*
- 4. Vad är ur ditt forskningsperspektiv den enskilt viktigaste konsekvensen av den kraftfulla urbanisering vi ser idag?*
- 5. Om vi bortser från storstäderna och tittar på mellansegmentet av svenska städer med runt 100 000 invånare, vilka är i din mening deras tre viktigaste egenskaper för att attrahera människor?*
- 6. Idag talas det mycket om bostadsbrist och behovet av att bygga. Vilken typ av bostäder/bostadsområden tror du är bäst att bygga för utvecklingen av attraktiva städer?*

På följande sidor kan du läsa om Svenska Stadskärnors Forskarråd samt hur forskarna kort och kärnfullt har besvarat dessa frågor. Jag hoppas att denna rapport kan vara både upplysande och tankeväckande.

Rudolf Antoni
Ordförande Svenska Stadskärnors Forskarråd

SVENSKA STADSKÄRNORS FORSKARRÅD

Nytänkande, kunskap om omvärlden och studier av samhällstrender och städernas förutsättningar är avgörande för att Svenska stadskärnors medlemmar ska kunna fatta välgrundade strategiska beslut. För att långsiktigt öka våra stadskärnors konkurrenskraft är det mycket viktigt att det i Sverige bedrivs spännande och utvecklande forskning inom detta område. Svenska Stadskärnor instiftade därför ett Forskarråd år 2013.

Syftet med rådet är att bidra till ökad forskning och kunskap kring ämnen relevanta för städer och då särskilt stadskärnor. Rådet ska också bidra till ökad spridning av denna forskning och kunskap till allmänheten och beslutsfattare samt fungera som en plattform mellan näringslivet och akademien för att underlätta kunskapsspridning i båda riktningarna.

RÅDETS SAMMANSÄTTNING

RUDOLF ANTONI (ORDFÖRANDE)

Rudolf Antoni är analytiker och föreläsare inom stadsutveckling och en av landets främsta förespråkare för kulturens betydelse för staden. Med en bakgrund på SOM-Institutet vid Göteborgs universitet är han idag vVD och näringspolitisk chef på Fastighetsägarna GFR. Han är även en av författarna till boken *"Utveckla din stad – en guide för städer med ambitioner."*

KARIN BOOK

Karin Book disputerade i kulturgeografi på Lunds universitet 2001 och är sedan 2005 verksam som lektor på Idrottsvetenskap vid Malmö högskola. Hennes forskning rör bland annat hur urban utveckling och planering skapar förutsättningar för olika aktiviteter, arenautveckling och idrott som en del av city marketing.

SVEN-OLOV DAUNFELDT

Sven-Olov Daunfeldt är professor i nationalekonomi verksam på högskolan i Dalarna, forskare på HUI-Research och därutöver verksam vid Ratio Näringslivets forskningsinstitut. Hans forskning rör bland annat företagsutveckling och penningpolitik samt hur företag kan använda sig av de mänskliga sinnen för att påverka konsumenternas upplevelser och faktiska beteende.

MATTIAS KÄRRHOLM

Mattias Kärrholm är professor i arkitektur vid Malmö högskola. Forskar kring frågor om offentliga rum, arkitekturteori, urbanmorofologi, urban design, territorialitet, ANT (aktörnätverksteori) och kommersiella miljöer.

BERNDT LUNDGREN

Berndt Lundgren är lektor och Tekn. Dr vid Skolan för Arkitektur och Samhällsbyggnad, avdelningen för fastighetsekonomi, Kungliga Tekniska Högskolan (KTH) i Stockholm. Hans forskning syftar till att finna nya sätt att mäta upplevelser av den bebyggda miljön och förstå hur upplevelser påverkar människors beslutsfattande.

CHARLOTTA MELLANDER

Charlotta Mellander är professor i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Jönköping, director of the Prosperity Institute of Scandinavia och medarbetare till Richard Florida som grundat The Creative Class Group.

STIG MONTIN

Stig Montin är professor i offentlig förvaltning vid Göteborgs universitet. Tidigare forskningsledare/föreståndare för Centrum för Urbana och Regionala Studier (CUREs) vid Örebro universitet. Verksam bland annat som forskare och projektledare inom Mistra Urban Futures i Göteborg i det internationella pilotprojektet "Governance, Policy and Knowledge" in Urban Sustainability.

GABRIELLA SANDSTIG

Gabriella Sandstig är doktor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hennes forskningsintresse rör huvudsakligen medierna och det urbana, otrygghet och förtroendeforskning. Hon disputerade 2010 med avhandlingen Otrygghetens landskap - En kartläggning av otryggheten i stadsrummet.

ALEXANDER STÄHLE

Alexander Stähle är stadsbyggnadsforskare på KTH och driver sedan 2005 företaget Spacescape som kvalitetssäkrar stadsmiljö och stadsutveckling för kommuner, städer, byggherrar och fastighetsutvecklare. Han har doktorerat i stadsbyggnad med en avhandling om stadsutveckling, förtätning och det offentliga rummet.

JERKER SÖDERLIND

Jerker Söderlind, tekn.dr. på KTH är arkitekt och stadsdebattör, knuten till City i Samverkan i Stockholm samt driver stadsutvecklingskontoret Stadsliv AB. Har bland annat skrivit boken Handeln bygger staden.

OLA THUFVESSON

Ola Thufvesson är fil dr i samhällsgeografi. Sedan år 2001 finns han på institutionen för Service Management, Lunds universitet, och är bland annat inriktningsansvarig för retailutbildningen som ges där. Hans forskningsintresse återfinns i det breda fältet "platsutveckling" i vilket den centrala frågan är; varför vill människor vara på vissa platser och inte andra". Platsutveckling har en mängd olika tillämpningsområden som till exempel stadsbyggnad, turism och detaljhandel.

SOFIA ULVER-SNEISTRUP

Sofia Ulver-Sneistrup är filosofie doktor, konsumtionsforskare och universitetslektor vid Lunds Universitet. Hon forskar om hur förändringar i samhället förändrar såväl konsumtionsmönster som de sätt på vilka vi uttrycker status.

Vad är ur ditt forskningsperspektiv den enskilt viktigaste konsekvensen av den kraftfulla urbaniseringen vi ser idag?

MATTIAS KÄRRHOLM

Dagens urbanisering innebär ofta inte bara en ökad koncentration utan också en ökad mångfald av människor med olika bakgrund, kulturer och levnadssätt. Detta gör att frågor om de gemensamma rummen blir viktiga: hur skapar vi en stad där det samtidigt finns utrymme för både olikhet och delaktighet.

KARIN BOOK

Att den urbana livsstil som följer på urbaniseringen i kombination med fritidens och idrottens förändrade former ställer nya krav på utformningen av det offentliga rummet med hänsyn till olika aktivitets- och mötesformer. Dessutom behovet av, men också möjligheterna till, hållbara urbana transportlösningar.

JERKER SÖDERLIND

- A. Avfolkning av tråkiga småorter långt från arbetsplatser i större städer + omvandling av trevliga småorter som blir bostadsområden för pendlare till större städer.
- B. Högre mark/fastighetspriser i större städernas centrum, eftersom de flesta som "flyttar till städer" inte får plats i centrum utan i städernas växande förortsområden.
- C. Arbetsplatserna flyttar hit och dit, både inom Sverige och utomlands. Bara större städer klarar detta bra.

BERNDT LUNDGREN

Den enskilt största utmaningen av den kraftiga urbaniseringen är bostadsbristen i storstäderna framför allt för ungdomsgrupper som ska etablera sig på arbetsmarknaden eller som är studerande. Urbaniseringen medför också en dränering av människor från mindre orter vilket medför stora ansträngningar i den offentliga och privata servicen. Hur vi ska hantera detta är ett reellt problem för samhället.

GABRIELLA SANDSTIG

Att de sociala och ekonomiska klyftorna mellan de boende i olika delar av staden ökar och att områdeseffekter därmed förstärks samt att de boende i de områden som står lägst ner på den ekonomiska och sociala resurstrappan sällan får aldrig en chans att återhämta sig till följd av en stor genomströmning av boende.

OLA TUFVESON

Att inte bara landsbygd utan även små- och medelstora städer kommer att drabbas av typiska avfolkningsproblem. Halvstora städer får däremot en chans att bli intressantare (och hanterbara) storstäder. När det gäller Storstockholm är det uppenbart att livskvaliteten för invånarna knappast blir bättre med nuvarande inflyttningstakt.

ALEXANDER STÅHLE

I grund och botten är urbanisering, ökad koncentration av människor, dvs. ökad närhet mellan människor. Konsekvensen av detta kan bli fler möten och utbyten, fler innovationer och fler jobb, men bara om stadens livskvaliteter kan utvecklas samtidigt.

CHARLOTTA MELLANDER

Det finns en rad konsekvenser som jag tycker borde diskuteras mer än vad som görs hittills. En sådan fråga är hur utvecklingen skall se ut på alla de platser där befolkningen minskar. Detta är en stor andel av Sveriges kommuner. I takt med att befolkningen minskar så tappas också skatteunderlag, arbetskraft, marknadsunderlag för att driva verksamheter och så vidare. Hur framtiden på dessa orter skall se ut är en mycket viktig fråga inför framtiden.

En annan fråga – som alltid är lika aktuell – är naturligtvis den framtida bostadsmarknaden på de platser dit många flyttar, såsom Stockholm, Göteborg och Malmö. Löser man inte den frågan snart så påverkar det hela landets ekonomiska utveckling, eftersom människor låses ute från de mest produktiva arbetsmarknadsregionerna.

Kan hela Sverige leva? Om en omstrukturering ska ske, hur kan den då se ut?

CHARLOTTA MELLANDER

Nej, inte om man låter marknadskrafterna ha sin gång. Den trend som vi nu upplever så tydligt – det vill säga att människor flyttar från glest befolkade områden till städer – är inte något nytt. Det har i princip pågått de senaste två hundra åren. Så för att de platser som idag avbefolkas skall fortsätta att existera i längden kommer det behövas en rad transfereringar och en väldigt mycket bättre infrastruktur än vad vi ser idag. Men jag tycker att en betydligt mer intressant fråga är om hela Sverige BÖR leva? Den är betydligt mer känslig och har många olika svar beroende på vilken vinkel man ser det ur. Ser man till exempel på forskning från Glaeser, dvs. ur ett rent ekonomiskt perspektiv så är svaret ganska klart ”nej”. Det är inte ekonomiskt försvarbart att ta pengar från platser (där varje investerad krona skulle få stor utdelning) och investera i platser på nedgång, där varje investerad krona kommer att ge ytterst lite tillbaka. För landet som helhet är detta en omfattande förlustaffär. MEN...nu är ju inte allt ekonomi. Det finns ju sociala och inte minst moraliska aspekter av problemet också. De människor som faktiskt bor i glesbefolkade områden idag – vilken offentlig service kan de förvänta sig att få? Här tror jag att kommunsammanslagningar MÅSTE upp på agendan! Många områden har helt enkelt inte skatteunderlag för att driva runt en lokal offentlig förvaltning idag.

ALEXANDER STÅHLE

Urbaniseringen innebär en förätning av alla orter, stora som små. Vi kommer att se byns återkomst när landsbygden ska leva. Social sammanhållning och livskvalitet är lika viktigt överallt. Det som gör den lilla ortens kraft är dess unika identitet och livskvaliteter.

STIG MONTIN

Om hela Sverige skall leva behövs nog en gigantisk sammanlänkning i form av fysisk och digital infrastruktur. På tidigt 90-tal fanns en vision om att vi alla kunde sitta hemma eller var som helst när vi arbetar så länge vi var uppkopplade. För vissa av oss är det så, men för flertalet handlar det fortfarande om att förflytta sig fysiskt. En annan förutsättning för att hela Sverige skall leva är att bromsa upp urbaniseringen. Någon sådan inbromsning syns inte än. Någon har pratat om en ”ny grön våg”, men den förefaller vara tämligen blygsam. Möjligen kommer framtida klimatförändringar att bidra till att Sverige får en ökad befolkning. Detta är dock något som i så fall sker på lång sikt. Än så länge handlar det nog mest om infrastruktur. Så, det är tveksamt om det går att svara ja på frågan.

BERNDT LUNDGREN

Först låt oss konstatera att hela Sverige inte kommer att leva på samma sätt som tidigare. Anledningen till detta är att sociala och ekonomiska aktiviteter över tiden har mer och mindre intensiva perioder som svar på anpassningsmekanismer till omvärlden. Mitt förslag till frågan om hur omstrukturering kan ske är att istället anta en mer offensiv strategi genom att använda en omvänd trängselskatt för att stimulera inflyttning till orter med vikande befolkningsunderlag. Problemet är inte trängsel utan snarare bristen på den.

Ansatsen är att aktivt använda ekonomiska styrmedel tillsammans med fastighetsprisets naturliga nedåtgående trend i en mindre ort tillsammans med människors entreprenörsanda för att vända en negativ befolkningstrend. Varför inte stimulera kreativa människor med både utländsk och inhemsk härkomst som bor i ett län med stabil befolkningstillväxt att flytta till mindre orter genom att göra det ännu billigare att bosätta sig i en ort med fallande befolkningsutveckling.

Enligt SCB sysselsättningsprognos 2013 väntas antal utrikes födda som förvärvsarbetar öka med 260 000 och antal inrikes födda väntas minska med cirka 70 000 till 2035. Vi behöver underlätta för människor att bo till rimliga kostnader utan att för den skull bo i storstadsregionerna. Sänk helt enkelt priset på boende och öka den relativa skillnaden i boendekostnad mellan storstad och småstad och visa konkret på fördelar att bo i en naturskön miljö till lägre kostnader. Stötta samtidigt företagandet genom att erbjuda människor i mindre orter distansutbildning och pendling till högskolor och universitet. Stärk företagandet på mindre genom att sänka exempelvis arbetsgivaravgifter. På sikt kan attraktiva mindre orter vitaliseras men i en helt ny skepnad.

Låt mig nu förklara den omvända trängselskatten. Vi kan stimulera inflyttning av yngre hushåll som idag inte har eget kapital genom att ta bort kravet på 15 % i kontantinsats vid köp av bostad i mindre orter. Vi kan också ta bort reavinstbeskattningen vid försäljning av privatbostad i mindre orter för att öka attraktiviteten att äga en bostad. På samma sätt kan vi säkerställa boendekostnader genom att garantera att kostnaden för krediter till bostadsköp inte överstiger exempelvis 2,5 % eller statens upplåningsränta. När räntan på bostadslån stiger med förbättrad konjunktur ökar det ekonomiska motivet att bo i en mindre ort relativt storstadsregionerna. Flyttstöd gavs tidigare till hushåll som lämnade mindre orter så varför inte vända på det också. Subventionen kan gälla hushåll som bor i ett annat län och varit boende där i exempelvis minst tre år. Sänkta arbetsgivaravgifter för anställda på mindre orter kan finansieras genom att statliga Vattenfall och LKAB bidrar med motsvarande kostnader. En samhällsekonomisk kalkyl torde visa att dessa åtgärder inte kostar mer än vad det kostar att hantera den alltmer tilltagande negativa befolkningsutvecklingen i mindre orter. Den tilltagande urbaniseringen ställer höga krav på nyproduktion av bostäder och utbyggnad av kommunikationer i storstadsregionerna till höga kostnader vilket vi måste försöka skapa motvikter till på något sätt.

JERKER SÖDERLIND

Begreppet "Sverige" kan definieras som en geografiskt definierad enhet som samtidigt har en statsapparat med gemensam lagstiftning, skatteindrivning, politiskt system etc. Begreppet "leva" kan definieras som någon form av aktivitet och medvetande, stadd i ständig förändring och utveckling. Det som idag sker både på global och nationell nivå är att "livet", det vill säga i detta fall främst mänskliga aktiviteter, tenderar att koncentreras till ett antal större orter, städer och regioner och samtidigt, som ett resultat av industrialisering, mekanisering och därmed arbetsdelning, i allt högre grad specialiseras, effektiviseras och förbättras. Denna omstrukturering kallas urbanisering.

Ett resultat av detta är att färre människor lever sina liv i små orter och på landsbygden. Allt fler människor lever i Sverige, på ett bättre och mer resurseffektivt sätt och har ofta roligare och mer händelserika liv, jämfört med om de skulle bo kvar på de små orterna. Således lever alla svenskar (tills dom dör).

Var de lever är därför fullständigt sekundärt i förhållande till på vilket sätt de lever. Uttrycket "Hela Sverige ska leva" bygger i grunden på en reaktionär och människofientlig människosyn, där staten (underförstått) anses ha i uppgift att motverka människors rätt att fritt flytta vart de vill och leva som de vill. Detta uttryck bör snarast ersättas med "Alla svenskar ska ha rätt att leva var de vill". Stat och kommun bör därför, i humanismens och frihetens namn, vara fullständigt neutral i förhållande till i vilka landsändar och på vilka orter människor bosätter sig. Glesbygdsstöd är således principiellt fel ur ett humanistiskt frihetsperspektiv. Det är även av ondo ur ett ekologiskt perspektiv, eftersom det innebär att staten anses skall ta ställning FÖR människor som väljer att bosätta sig långt från arbete, skola, handel etc. (med de effekter det får på transportbehov och växthusgaser) och EMOT de människor som väljer att leva resurseffektivt och åka kollektivt. Dock gäller att även motsatsen vore principiellt felaktig, det vill säga att staten med riktade bidrag, subventioner och regelverk skulle tvinga människor att flytta från landsbygden till storstaden. Det har funnits sådana anslag i svensk politik under mitten av 1900-talet.

Den omstrukturering som kan komma att krävas, är att kostnader för äldrevård och sjukvård i livets slutskede, vilka tenderar att bli relativt större i mindre glesbygdskommuner med en äldre befolkning än snittet, inte som idag baseras på kommunalt eller landstingskommunalt skatteuttag, utan omstruktureras till finansiering via en gemensam statlig kassa/skattedebitering.

SOFIA ULVER

Det måste, förutom infrastrukturellt stöd (pendlingsmöjligheter och att privata samt offentliga företag i större grad godkänner och uppmuntrar mer arbete hemifrån) ske en masskulturell statusförändring i att flytta från staden, alternativt stanna kvar på gles/landsbygden. Forskning visar att omvärlden ser på "stannakvarare" och "tillbakavändare" som "förlorare". Vem vill klassas som förlorare? Det finns emellertid en kulturell våg som jag i en rapport till Jordbruksverket kallat för den "nygröna människan". Den ter sig på sådant sätt att den inte är höger eller vänsterorienterad som den var på 70-talet utan är en politiskt obunden men i allra högsta grad sakpolitiskt (d v sklimatfrågan) och kulturhistoriskt (vurmen för autenticitet) knuten. Dessa teman kan te sig triviala i det stora ekonomiska och strukturella maskineriet men om man ser världen ur kultur-sociologiskt perspektiv hör stora strukturella paradigmskiften ihop med större kulturella förändringar där nya värden styr människors ageranden.

Ett sådant paradigmskifte MÅSTE ske om man får tro diverse samhällskritiker från höger- och vänsterkanterna (Tim Jackson, Anatole Kaletsky, Muhammed Yunus, Al Gore för att nämna några), där det kapitalistiska systemet måste förändras i grunden och där man bygger in nya finansiella mätinstrument för att uppmuntra miljöansvar, långsiktighet och solidaritet. Vad som är viktigt här är att konsumentkulturen i västvärlden nu styrs av dessa kulturella incitament i form av den så kallade "hipsterkulturen" som må vara en estetisk kort trend men värdemässigt är den en rivstart in i något nytt tror vi. I detta ligger en "rurbalisering" åt båda hållen. Men inte till den icke-estetiska glesbygden utan till den pendlingsbara, natursköna men ändå "avlägsna" (som är väsensskild från stadens puls, stress och avgaser) landsbygden. Den övre kvantilen av medelklassen behöver driva denna förflyttning för att den ska få effekt och öka statusen.

Då kan ekonomiska incitament vara en lösning, men också möjligheten att arbeta hemifrån delar av tiden samt möjligheter till samfälliga och livsstilsdrivna prospekteringar av kollektivboenden (som tex "Urbana Villor" i Malmö/Göteborg) där man tillsammans försäkras om att den service och gemenskap man behöver för att flytta ut från staden tillhandahålls. Vurmen för att DELVIS självhushålla på landsbygden bör inte ses som en kort liten mikrotrend utan istället en möjlighet att få ut delar av den drivande medelklassen från städerna till landsbygden och en möjlighet som måste ageras på. Till exempel konsumenter som köpt in sig i och använder sig av "Community Supported Agriculture" ökade från 500 till 15000 i USA de senaste sju åren, vilket inte skapar stora kapital eller tillväxtvinster men en deltagarkultur och anledning att bosätta sig utanför städerna.

Egenfördlande jordbruk och gårdsbutiker ökade i Sverige med 50 % på fem år men gick sedan ner förra året av flera olika (många onödiga) anledningar. Uppkomsten av dessa har emellertid skapat en buzz som gör att fler från den drivande medelklassen funderar på att flytta till landet. Det var inte bara strukturellt tvång som drev människor från landsbygden under industrialiseringen det var också en romantisering och en statushöjning att bli stadsmänniska. Sedan blev det i stort sett ohållbart att stanna. För att detta ska ändras krävs det därför inte bara strukturella förändringar utan tillvaratagande på den starka romantiseringen av landsbygden som just nu sprider sig (även om vi inte ska förvänta oss att den når mycket långt ut på glesbygderna, så långt sträcker sig romantiseringen inte...men den gör åtminstone att det blir närmre till den glesbygden). DET är en om något svårare utmaning.

SVEN-OLOV DAUNFELDT

Det tråkiga svaret är väl vad man här menar med leva? Jag tolkar det som att ni menar att alla orter kan vara livskraftiga och ha en minimal samhällelig service som gör att det är möjligt att (utan allt för stora besvär) bo där året runt. Givet detta blir mitt svar NEJ.

Det finns en stark urbaniseringstrend som gör att människor rör sig mot de större städerna, oftast utefter kusterna. Städer som har god infrastruktur och attraktiva utbildningar. Min bedömning är att den utvecklingen kommer att fortsätta. Det behövs ingen omstrukturering. Den utveckling som vi observerar är summan av många individers fria val. Hur skulle politikerna kunna bedöma vilka orter som ska fortsätta att "leva"? Är vi säkra på att de gör ett beslut som är baserat på allmänhetens bästa. Mitt svar på den första frågan är att "DE KAN DE INTE" och svaret på den andra frågan är "NEJ". De resurser som satsas på en sådan omstrukturering kommer att ha en bättre alternativ användning. Mer resurser behöver istället i de regioner som går bra för att minimera problem med exempelvis bostadsbrist och infrastruktur.

Idag består Sverige av 290 kommuner. Hur många kommuner tror du att Sverige kommer att bestå av år 2030?

CHARLOTTA MELLANDER

Det beror naturligtvis på om man vågar ta i frågan om kommunsammanslagningar. Idag har vi 170 kommuner med en befolkning om mindre än 20 000 invånare. En klar majoritet av dessa har minskat i befolkningsmängd över de senaste decennierna. Allra mest kritiskt är det för de minsta kommunerna naturligtvis. 74 kommuner har färre än 10 000 invånare. Utav dessa har 63 minskat i befolkning jämfört med 1968 (vilket är det första lättillgängliga året vad gäller statistik från SCB). Några ligger i princip stilla och endast 4 av dessa har ökat med mer än 1 000 invånare under dessa decennier. Min känsla är att dessa 63 ligger i riskzonen ordentligt att borde slås ihop med en större enhet. Men detta är som sagt ett lika politiskt som ekonomiskt beslut.

SVEN-OLOV DAUNFELDT

290. De senaste tjugo åren har antalet kommuner ökat med fyra (om jag kommer ihåg rätt). Det kan bli aktuellt med någon enskild kommunsammanslagning runt om i landet eftersom allt fler kommuner har problem med vikande befolkningsunderlag. Men å andra sidan kan det också bli aktuellt med kommundelningar. Min gissning är därför att antalet kommer att vara oförändrat år 2030.

JERKER SÖDERLIND

310. Att ingen minskning kommer att ske kan främst hänföras till att inget kommunalråd vill avskaffa sig själv. Ökningen kan förklaras med att rika delar av större kommuner med socioekonomiska problem eller kommundelar som tidigare har varit självständiga kommuner, kommer att bryta sig ur den större gemenskapen. Knivsta och Nykvarn kan vara två exempel.

STIG MONTIN

Ett svar är att vi har (ungefär) lika många kommuner då som nu. Det bygger då på att kommunernas samarbeten med varandra fortsätter och intensifieras. På några håll har man lyckats med att få kommuner att samarbeta kring en regional utvecklingsstrategi som bygger på att det finns en eller flera centrum med tillväxt som alla på olika sätt kan ta del av. Kruxet i detta framtidsscenario är att det kan uppstå legitimitetsproblem när medborgarna upptäcker att beslut i ett annat fullmäktige har betydelse för vardagen i den egna kommunen. Då kanske kraven reses på att slå samman kommuner för att kunna ställa de valda till ansvar, men knappast över hela landet.

ALEXANDER STÅHLE

Alla. Jag tror på Sverige!

BERNDT LUNDGREN

Eftersom det finns ett socialt- och ekonomiskt omvandlingstryck kommer fler kommuner att slå sig samman för att effektivisera förvaltningen av gemensamma resurser i den offentliga sektorn. 10 procent är min spaning och då blir det cirka 260 kommuner kvar till år 2030. Det är mycket svårt att ha en mer kvalificerad bedömning av i grunden politiska beslut. Vissa små orter klarar sig betydligt bättre än andra.

Vissa små orter klarar sig bättre än andra. Vilka egenskaper är avgörande för hur väl en mindre ort står sig idag?

JERKER SÖDERLIND

Små orter med god transportinfrastruktur inom pendlingsavstånd till större arbetsplatser kommer att klara sig bra. Små orter som är vackra vad gäller läge och arkitektur kommer att kunna dra till sig betalningsstarka hushåll och/eller särskilda grupper med egen livsstil och starkt socialt kapital (stark sammanhållning vad gäller religion, livsstil, politik). Små orter med speciell näringslivsstruktur, som Åre och Gotland, kommer att klara sig bra genom att fungera som utflykts- och turistmål, liksom orter med gruvbrytning och andra speciella näringar.

SOFIA ULVER

1. "Vilka sorts människor bor där? Folk som jag respekterar, beundrar och inspireras av?"
2. Estetik. Naturskönt.
3. Pendlingsmöjlighet.

SVEN-OLOV DAUNFELDT

Närhet till en större stad med goda pendlingsmöjligheter är nog den enskilt viktigaste faktorn. Ett dynamiskt lokalt näringsliv som erbjuder attraktiva arbeten på orten är den näst viktigaste faktorn. Framåtanda och optimism är en tredje viktig faktor. Det gäller att inte titta bakåt och att undvika stagnation.

BERNDT LUNDGREN

Mindre orter med kommunikationer som underlättar pendling till och från arbetsplatser samt har attraktiv natur som medger olika efterfrågade aktiviteter skapar dess konkurrenskraft. Mindre orter har ofta inte och kan av ekonomiska skäl inte ha ett större nöjes- och kulturutbud.

CHARLOTTA MELLANDER

Mest avgörande är hur pass långt ifrån en större ekonomisk motor man ligger. Ligger man inom pendlingsavstånd till Stockholm, Göteborg, Malmö eller annan välfungerande mellanstor stad spelar det mindre roll hur stor man är. Några få orter klarar sig bra på turism, men dessa är undantag.

STIG MONTIN

Svaret på frågan beror (som oftast) vem man frågar. Om frågan ställs till Svenskt Näringsliv blir svaret "förbättra företagsklimatet!". Ställer man frågan till den som studerar orter ur ett historiskt perspektiv skulle svaret vara att det beror på strukturella och kulturella egenskaper som etablerats under mycket lång tid, vilket betyder att de flesta är fast i sin historia. Ställer man slutligen frågan till några ekonomigeografer så blir svaret att det går att ändra riktning från beroende av omgivningen till framgång ("path-shaping"), men det kräver att små orter länkar sig samman med större orter i "kluster" (marknadskluster, turistkluster, innovationskluster osv). Då behövs samarbete, inte konkurrens.

ALEXANDER STÅHLE

En liten ort behöver unika livskvaliteter och stark identitet. Att ha en bra miljö för barn och gamla blir viktigt. Att ha en stark egen berättelse om platsen blir lika viktigt. Trafiken som störning och problem måste hanteras. Alla vill leva nära naturen och när andra människor. Om vi bortser från storstäderna och tittar på mellansegmentet av svenska städer med runt 100 000 invånare, vilka är i din mening deras tre viktigaste egenskaper för att attrahera människor?

GABRIELLA SANDSTIG

Att staden anammar storstadslivets fördelar och motverkar dess nackdelar: att staden har något slags egen identitet, att staden erbjuder en levande och tillgänglig offentlig miljö med ett tillräckligt utbud av sociala och kulturella aktiviteter samt en socialt trygg uppväxtmiljö för barn.

BERNDT LUNDGREN

Bygg attraktiva bostadsmiljöer som människor vill bo i och är beredda att betala för gärna i citynära lägen. Stimulera etablering av kunskapsföretag som kan ge yngre människor intressanta arbetsuppgifter. Arbeta för att öka handeln i stadskärnorna. Detta skapar attraktivitet och förutsättningar för att behålla kompetenta medarbetare i företagen.

KARIN BOOK

- Arbetstillfällen och utbildningsmöjligheter.
- Möjligheter till en intressant fritid.
- En levande och effektiv vardags- och boendemiljö.

ALEXANDER STÅHLE

- Biloberoende
- Rik fritid
- Unik platsidentitet

OLA TUFVESSON

En möjlighet att fortsätta vara behändiga i storlek om det satsas på förtätning istället för bilbaserad utglesning. Samtidigt får många av dessa städer utökade omland och större arbetsmarknadsregioner genom bättre kollektivtrafikförbindelser. Det är roligare att åka till Lund från Helsingborg på 30 minuter än från Järfälla till Mörby Centrum.

CHARLOTTA MELLANDER

Variation i utbudet med en attraktiv stadskärna. Bra boende i urban miljö så nära stadskärnan som möjligt. Bra uppkoppling infrastrukturmässigt mot Stockholm, Göteborg och/eller Malmö.

JERKER SÖDERLIND

- A. Universitet, vår tids moderna regementen, halvtråkiga orter dit unga människor tvingas flytta för att de inte kom in på sitt förstahandsval till högskolan.
- B. Stora privata arbetsplatser och kommunal administration, så att det finns jobb. Utan jobb inga pengar och ingen befolkning, en evig sanning.
- C. Glöm "unik boendemiljö" - alla kommuner vill vara exakt lika speciella som alla andra, läs de kommunala hemsidestexterna om "närhet till naturen", alltså granskog.

Idag talas det mycket om bostadsbrist och behovet av att bygga. Vilken typ av bostäder/bostadsområden tror du är bäst att bygga för utvecklingen av attraktiva städer?

KARIN BOOK

Blandade, relativt kompakta områden som vänder sig mot de gemensamma ytorna på ett naturligt sätt för att minska främlingskapet mellan de boende. Ledord bör vara variation, närhet och hållbarhet.

CHARLOTTA MELLANDER

Framförallt tycker jag att det är viktigt att bygga boende i en stadsmiljö som är attraktiv. Jag tycker det borde läggas något mindre fokus på boendets insida och väsentligt mycket mer fokus på närmiljön boendet är beläget i. Idag är många villiga att gå ner i standard för att få tillgång till ett attraktivt kvarter eller område. Att skapa stadsmiljöer som inte enbart är gjort för boende utan många olika funktioner (detaljhandel, matbutiker, kaféer, restauranger, kultur osv.) i kombination med boende kommer vara mestattraktivt både idag och på sikt.

BERNDT LUNDGREN

Bygg gärna på höjden i attraktiva stadsnära lägen. Det kommer att ge fler människor tillgång till bostäder som det finns betalningsvilja för. Fler människor boende sådana områden stärker förutsättningar för handeln i staden och en attraktiv stad.

JERKER SÖDERLIND

- A. Banala radhus med liten trevlig täppa och småtråkiga lägenheter i punkthus med inglasad balkong nära kollektivtrafik som folk har råd att bo i.
- B. Vård- och omsorgsboende med utsikt, nära affär och sjukhus, för den generation som under 1900-talet har fått "betalt för att bo". Ger skatteintäkter.
- C. Riktiga innerstadsmiljöer med kaffe latte, vegorestauranger och cykelställ "nära till allt" för de som har pengar – äldre, medelålders och unga med rika föräldrar.

MATTIAS KÄRRHOLM

En stad behöver en rik variation av olika upplåtelseformer, och på många ställen finns det idag t.ex. för få hyresrätter, vilket är ett stort problem. Men även vad gäller hustyper behövs det en rik variation. Idag ser vi ofta hur några få byggnadstyper reproduceras om och om igen. Kanske behöver vi också utveckla en rikare större repertoar av byggnadstyper.

ALEXANDER STÄHLE

Det är idag brist på Walkable Urban, dvs. bostäder i tät grön gåvänlig stad. I en sådan stad är inte bilen en störning eller en nödvändighet. Här kan man leva till fots, som barnfamilj och pensionär. Här är det nära till allt, till naturen och till kulturen samtidigt. I en sådan stad behövs inte bilen för annat än handikappade och hantverkare.

GABRIELLA SANDSTIG

Områden vars attraktivitet balanseras för att tilltala både kategorin investerare och myriaden av stadens olika medborgare (några gillar ordning och reda och en finpolerad fasad medan andra gillar det bohemiska mm) samt att bygga bostäder/bostadsområden som främjar organisk tillväxt, byggandet av social tillit samt möjligheten för såväl affärsverksamhet och boende av och för skilda sociala grupper.

OLA TUFVESSON

Det råder en övertro på högt, stort, monotont och modernt bland ingenjörer, arkitekter, politiker och fastighetsekonomer. Men det är snarare vackert, varierat, klassiskt, välkomnade och detaljerat som visar sig skapa de mest värdebeständiga miljöerna. Många svenska städer med inflyttningstryck tror att bostadsbrist är liktydigt med att det verkligen byggs precis det som folk vill ha. Detta kommer att straffa sig. Fulast förlorar i nästa strukturuomvandlingsrunda.

Ser vi idag några nya beteenden som du kan härleda till urbaniseringen eller ett mer urbant levnadssätt?

MATTIAS KÄRRHOLM

Samägande, shared space, urban odling och urbansporter är några exempel, men det finns säkert många fler.

CHARLOTTA MELLANDER

Det finns naturligtvis mängder med effekter av det urbana levnadssättet. Bara för att nämna något så är det mindre intressant att ta körkort idag. I städer med hög densitet fungerar det bättre att cykla och åka kollektivt och bilen blir ett mindre attraktivt alternativ.

BERNDT LUNDGREN

Fler yngre hushåll tränger ihop sig i små lägenheter och bygger om innerstadslägenheter så att dessa inte längre är speciellt funktionella. Ett rum och kök blir två rum och kök. Det är naturligtvis en konsekvens av den attraktiva innerstaden.

JERKER SÖDERLIND

- A. Liten övernattningslägenhet i stan plus ombyggnad av sommarstugan till "nästan" permanentbostad, alternativt andelslägenhet i Spanien/Turkiet/Thailand.
- B. Koncentration av handel till allt större och färre köpcentrum, en del i stadskärnor (bra) en del längs motorvägsavfarter (dåligt).
- C. Ökad rörlighet, frihet och marknadsekonomi ger tydligare social geografisk homogenitet och klusterbildning. Kallas ibland segregering, ibland "placemaking".

OLA TUFVESSON

En ökad "flanörskonsumtion". Urban medelklass är numera ganska ungdomlig och turistisk/impulsiv i sin vardagskonsumtion högt upp i åldrarna. Så en attraktiv och frestande stadsmiljö med serveringar och butiker är absolut något som kan matcha det lite tråkigare och mer målinriktade handlandet på externa köpcentra och på internet.

GABRIELLA SANDSTIG

Ett utökat användande av det virtuella stadsrummet som går att härleda till den intensifierade symboliska kommunikationen mellan människor som sedan den andra urbaniseringsvågen i slutet på 1800-talet varit kännetecknande för det urbana livet i staden. Även toleransen mot olikheter går att härleda tillbaka till det urbana och något som också kännetecknar dagens urbana liv i städer som Berlin och San Francisco med större fokus på mångfald och blandstad.

ALEXANDER STÄHLE

Två ledord: Carfree lifestyle och Carfree lifespace. Unga och gamla vill leva utan bilen och i en stad utan biltrafik. Tactical Urbanism kommer att fylla staden med liv när bilen lämnat stadsrummet. Reclaim the streets kommer igen.

KARIN BOOK

Fysiska aktivitetsformer som använder sig av den urbana offentliga miljön, såsom parkour, skateboardåkning och även löpning. Byggandet av kompakta, yteffektiva aktivitetsytor i form av t ex takparker och näridrottsplatser.

SAMMANFATTNING

FRAMGÅNG I STÄDERNAS TIDSÅLDER

Hur det ska gå för Sveriges mindre städer och orter är en fråga som dyker upp i allt fler sammanhang. Antalet butiker där vi köper dagligvaror har minskat med nära 2000, eller 27 procent, sedan 1996. Värst är det för glesbygdskommunerna som tillsammans har tappat 40 procent av sina dagligvarubutiker. Visserligen har befolkningen också minskat i glesbygds-kommunerna men procentuellt sett har antalet butiker minskat många gånger mer. Sannolikt är det en ketchupeffekt under uppbyggnad vi ser i småorterna idag som bygger på urbaniseringstrenden.

Just nu är Sverige det EU-land som upplever den kraftigaste urbaniseringen. Enligt Eurostat ökade befolkningen i Sveriges mest tätbefolkade delar med 1,7 procent under 2010, vilket är mer än tre gånger snabbare än EU-snittet. Sedan 2005 har Sverige varit det EU-land som haft den överlägset största tillväxten i storstäderna. Men storstädernas befolkningstillväxt sker på bekostnad av en folkminskning på landsbygden. Enligt Statistiska centralbyrån minskade folkmängden 2013 i 139 av 290 svenska kommuner. De allra flesta är småkommuner på landsbygden eller i glesbygd.

Det är ingenting märkligt med att vare sig butikerna eller människorna lämnar glesbygden. Handeln är bräcklig, relativt kortsiktig och mobil. Med andra ord följer den pengarna. Ungdomar följer den väg som erbjuder flest möjligheter och söker sig därför till platser där det finns jobb, utbildningar och en mångfald av spännande människor, möten och upplevelser. De som är etablerade på arbetsmarknaden söker stabilitet och god service, men också utvecklingsmöjligheter och givande alternativ för rekreation. De som blir kvar är i viss utsträckning seniorerna som bor billigt i avbetalda hus med lågt marknadsvärde. Det finns med andra ord anledning att fråga sig hur framtiden ser ut för Sveriges mindre och mellanstora städer.

KONSEKVENSER AV URBANISERINGEN

Urbaniseringen är en av vår tids tydligaste trender. Den skapar stora utmaningar för såväl tillväxts- som avfolkningsregioner och samtidigt skapas stora möjligheter att skapa en mer hållbar tillvaro för mänskligheten. Den kraftfulla urbaniseringen sker idag över hela världen. Sverige är inget undantag. Bland de viktigaste konsekvenserna av urbaniseringen finns både positiva och negativa faktorer.

Den akuta bostadsbristen i de större städerna är en tydlig negativ konsekvens liksom avfolkningen av småorter runt omkring i landet. Denna avfolkning drabbar på sikt inte bara landsbygden utan även små och mellanstora städer står inför en liknande problematik. Vi ser även att de sociala och ekonomiska klyftorna ökar inom städerna och då särskilt knutet till stadsdelar med olika karaktär och demografi.

HELA SVERIGE KOMMER INTE ATT LEVA

Det är en av slutsatserna i denna rapport. Visserligen är det inte särskilt många av forskarrådets medlemmar som tror på omfattande kommunsammanslagningar, men detta beror inte främst på att man inte anser att det behövs. Snarare beror det på en krass syn på relationen mellan politiska beslut och rent ekonomiska drivkrafter. Men trots att politiker inte är benägna att vilja avveckla sig själva så pekar trenden mot en nödvändig avveckling av svagare delar av landet. Om saken enbart skulle avgöras av ekonomiska drivkrafter så råder det ingen tvekan om detta, men det kan förstås finnas politiska motiv att försöka motverka urbaniseringen som idag närmast liknar en naturkraft. En konkret åtgärd för att försöka motverka urbaniseringens mest destruktiva framfart vore att låta prisskillnaden öka avsevärt mellan avfolkningsregioner och platser med kraftig inflyttning.

På så sätt skulle konkurrensfördelarna öka på glesbygden, som då kunde erbjuda livskvalitet i form av exempelvis naturskön miljö kombinerat med betydligt lägre boendekostnader. Ett krav för att detta skulle fungera vore dock en väl utbyggd infrastruktur, såväl fysisk som digital. En annan sak som skulle krävas är en attitydförändring där landbygdens befolkning inte ses som bakåtsträvare. En ny så kallad grön våg skulle kunna bidra till detta då boende på landsbygden snarare skulle anses miljömedvetet och dessutom autentiskt jämfört med trendängsliga Stockholm.

FRAMGÅNGSFAKTORER FÖR LITEN SOM STOR

Den egenskap som sannolikt är viktigast för att en liten ort ska ha en positiv utveckling är just infrastrukturen. Det handlar om att vara uppkopplad mot en stark arbetsmarknad. Men det är även viktigt att små orter ser till att länka ihop sig med varandra i kluster och att varje ort hittar sin position i ett regionalt perspektiv. Orter med stark och tydlig näringslivsstruktur, som exempelvis gruvnäring, turism eller gränshandel är framgångsrika. Det är svårt att skapa en sådan position utifrån tomma intet, men likväl handlar det mycket om att ha en tydlig identitet och en stark berättelse om platsen.

Vad vet människor om orten? Finns där intressant befolkning och attraktiva jobb? Platser som lovar spännande möten och möjligheter att utvecklas lockar. Det gör även orter som är estetiskt tilltalande såväl när det gäller byggd arkitektur som vad naturen har att erbjuda i omgivningarna. Om tillgångar som vatten och berg finns att tillgå så är möjligheterna stora att vända detta till en fördel. Om man bortser från såväl småorter som storstäder och bara ser till mellansegmentet, det vill säga städer runt 100 000 invånare, så handlar det om att försöka vara en liten storstad. Med detta menas att det är viktigt att försöka anamma storstadens fördelar och samtidigt motverka dess nackdelar. En sådan stad bör alltså erbjuda ett attraktivt och diversifierat utbud av kultur och sociala aktiviteter och samtidigt en trygg miljö, ett bättre bostadsutbud och mindre trafikproblem, till exempel. Andra viktiga tillgångar är tillfällen för utbildning och arbete, en attraktiv stadskärna, en unik platsidentitet och möjlighet till en rik fritid. En detalj som lyfts fram i denna rapport är behovet av förtätning istället för utglesning som leder till ökat bilberoende. En slutlig faktor är betydelsen för städer i denna storlek av att vara uppkopplade mot någon eller några av storstadsregionerna. En symbios med dem är nödvändig för en långsiktigt positiv utveckling även för den mellanstora staden.

ATT VILJA OCH ATT VÄLJA

Urbaniseringen är sannolikt ett faktum att förhålla sig till, inte att motverka. Jobb och tillväxt följer idag människor, inte tvärtom. Förr i tiden flyttade människor till arbetstillfällen inom främst industrisektorn, oavsett var i landet de fanns. Idag är det allt fler som först väljer platsen där de vill bo och sedan ser till arbetsmarknaden. Det innebär att städers och regioners förmåga att attrahera är avgörande för en positiv utveckling av såväl arbetsmarknad som handel och fastighetsvärden. Kanske är det ändå rimligare att helt enkelt låta människors fria vilja styra utvecklingen snarare än att i allt för stor utsträckning försöka påverka skeendet. Med det antagandet blir det också uppenbart att det viktigaste ändå är att satsa på att lösa de många och stora utmaningarna som uppstår i större städer och storstadsregionerna, det vill säga de platser som attraherar människor idag. För stora som små städer handlar det dock om att arbeta med de förutsättningar som finns att tillgå och här är en av de allra viktigaste faktorerna framåtandan, det vill säga viljan och valet att utveckla sin stad eller ort. Alternativet till utveckling är nämligen inte status quo utan det är stagnation och avveckling. Mycket kan sägas om de städer och orter som faktiskt vänder trenden och gör resan från döende till blomstrande, men en sak som inte kan sägas är ett det händer av sig själv. Tvärtom är det ett målmedvetet och långsiktigt arbete. Det krävs förankring, det krävs uthållighet och det krävs beslut.

Göteborg den 18 maj 2014

Rudolf Antoni
Vice VD Fastighetsägarna GFR
Ordförande Svenska Stadskärnors Forskarråd

FORSKARRÅDET

RUDOLF ANTONI
Ordförande

rudolf.antoni@fastighetsagarna.se

tel 031-755 33 13
(sms 0709-55 60 13)

Twitter: @RudolfAntoni

**SVENSKA
STADSKÄRNOR**

Svenska Stads-kärnor Box 186 201 21 MALMÖ Telefon: 040-184400

E-post: info@svenskastadskarnor.se

www.svenskastadskarnor.se